

ӘОЖ 368 (574)

М.А. Бейсебаева

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
E-mail: makalya_b@mail.ru

Қазақстанның сақтандыру нарығын дифференциациялаудың және диверсификациялаудың шарттары мен алғышарттары

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының сақтандыру нарығын дамыту бойынша орын алып отырған басты мәселелер қарастырылған. Сонымен қатар сақтандыру қызметін диверсификациялау мен дифференциациялаудың алғышарттары туралы баяндалды. Сақтандыру нарығына әсер етіп отырған факторлар негізгі топтарға бөлініп, оларға сипаттама берілді. Қазақстанның сақтандыру нарығының ТМД-ның басқа елдерімен ортақ болып табылатын мәселелері қарастырылды. Шетелдік тәжірибе негізінде сақтандыру нарығын стратегиялық басқару бойынша негізгі ерекшеліктері қозғалып, Қазақстанның сақтандыру нарығын дамытуда қолданудың алғышарттары қарастырылды. Сондай-ақ сақтандыру қызметін кешендік және кезең бойынша дамыту бағыттары бойынша дамыту ұсынылды. Нарыққа дейінгі кезеңдегі сақтандыру қызметінің ерекшеліктері айтылып, оның қазіргі кездегі әсері баяндалды. Сақтандырудың дамуына өндірістік-экономикалық үдерістерді басқарудың ескі элементтерінің орын алуы кедергі келтіреді. Мақалада бұл элементтерге жекелеген сақтандыру компанияларында кездесетін кедергілер мен қатар жалпы сақтандыру нарығындағы теріс факторлар және тағы басқа түрлері аталып өтілді. Отандық сақтандыру қызметін жеделдетіп дамытудың бағыты болып табылатын диверсификациялау мен дифференциациялауды жүргізудің мақсаты мен маңыздылығы талданды.

Түйін сөздер: сақтандыру, Қазақстан Республикасының сақтандыру нарығы, диверсификация, сақтандырудың негізгі мәселелері, стратегиялық дамыту.

Қазақстанның сақтандыру нарығының тұрақты дамуының перспективті бағыттарын анықтау үшін сақтандыру қызметіне, сақтандыру және қайта сақтандыру көлемінің өсу деңгейіне және ұлттық сақтандыру нарығының сапалы құрылуына тікелей әсер ететін оң және теріс факторлардың әсерін қарастыру қажет. Қазақстандағы сақтандыру нарығының жағдайы сақтандыру нарығының «редукциялық» үлгінің негізгі параметрлерін бейнелейді деп айтуға болады. Отандық сақтандыру нарығы барлық параметрлер бойынша редукцияланған болып табылады. Яғни Қазақстанның ең ірі сақтандыру компаниялардың капитализациялануының төмен деңгейі, сақтандыру қызмет түрлерінің шектелген ассортименті, міндетті сақтандыру түрлерінің ерікті сақтандыру қызметі түрлерінен басым көп болуы, қайта сақтандыру

қызметінің дамымауы, сақтандыру нарығының инфрақұрылымының жетілмеуі және т.б.

Қазіргі кездегі сақтандыру нарығының «редукциялық» үлгі болып табылатындығын, сандық тұрғыдан тек сақтандырудың Қазақстанның ЖІӨ-дегі үлесін атап көрсетсе жеткілікті. Оның мөлшері 2009 жылы 0,65% құраса, ал 2012 жылы 0,56% құрады. Мұндай сәйкестік Қазақстанның жақын болашақтағы перспективасын анықтайды. Яғни, сақтандыру бизнесінің дифференциация үдерістерінің және сақтандыру қызметінің диверсификациясының басым болуы. Қазақстанның сақтандыру нарығының дифференциация және диверсификация үдерістерінің қарқыны және сандық сипаттамалары ұлттық экономиканың бір бөлігі болып табылатын сақтандыру қызметінің тұрақты және динамикалық дамуының шарттарына және орын алған алғышарттарына

байланысты болады. Сақтандыру бизнесінің қызметін активизациялау мен кеңейтудің көптеген алғышарттарының ішінде сақтандыру қызметін дифференциациялау және диверсификациялау үдерістерінің ішінде ең маңызды болып табылатын түрлерін анықтауға болады. [1, 101-б.]

Біздің пікіріміз бойынша, сақтандыру бизнесінің дамуының негізгі алғышарттары мен сапалы өсу шарттарын екі негізгі топта бөлу қажет. Олар: *жалпы жүйелік* және *ішкі нарықтық*. Қазақстанның сақтандыру бизнесінің тұрақты даму алғышарттарының жалпы жүйелік бөліміне институционалдық, макроэкономикалық, құқықтық-ұйымдық және әлеуметтік-психологиялық шарттар мен алғышарттарды қосу қажет. Қазақстанның сақтандыру нарығының дифференциация және диверсификация шарттары мен алғышарттарының ішкі нарықтық бөліміне сақтандыру нарығының жалпы эволюциясымен қатар сақтандыру қызметінің жеке субъектілерінің дамуымен байланысты негізгі сипаттамаларды қосу қажет.

Төмендегі 1-суретте Қазақстанның сақтандыру нарығының сапалы дамуына әсер ететін жалпы жүйелік және ішкі нарықтық шарттар мен алғышарттар көрсетілген. Сақтандыру нарығының тұрақты дамуы, бір жағынан, сақтандыру бизнесінің дифференциациясы арқылы, екінші жағынан, әртүрлі формалар және олардың жүйелеуін қоса алғанда сақтандыру қызмет түрлерін көбейту арқылы жүзеге асырылады.

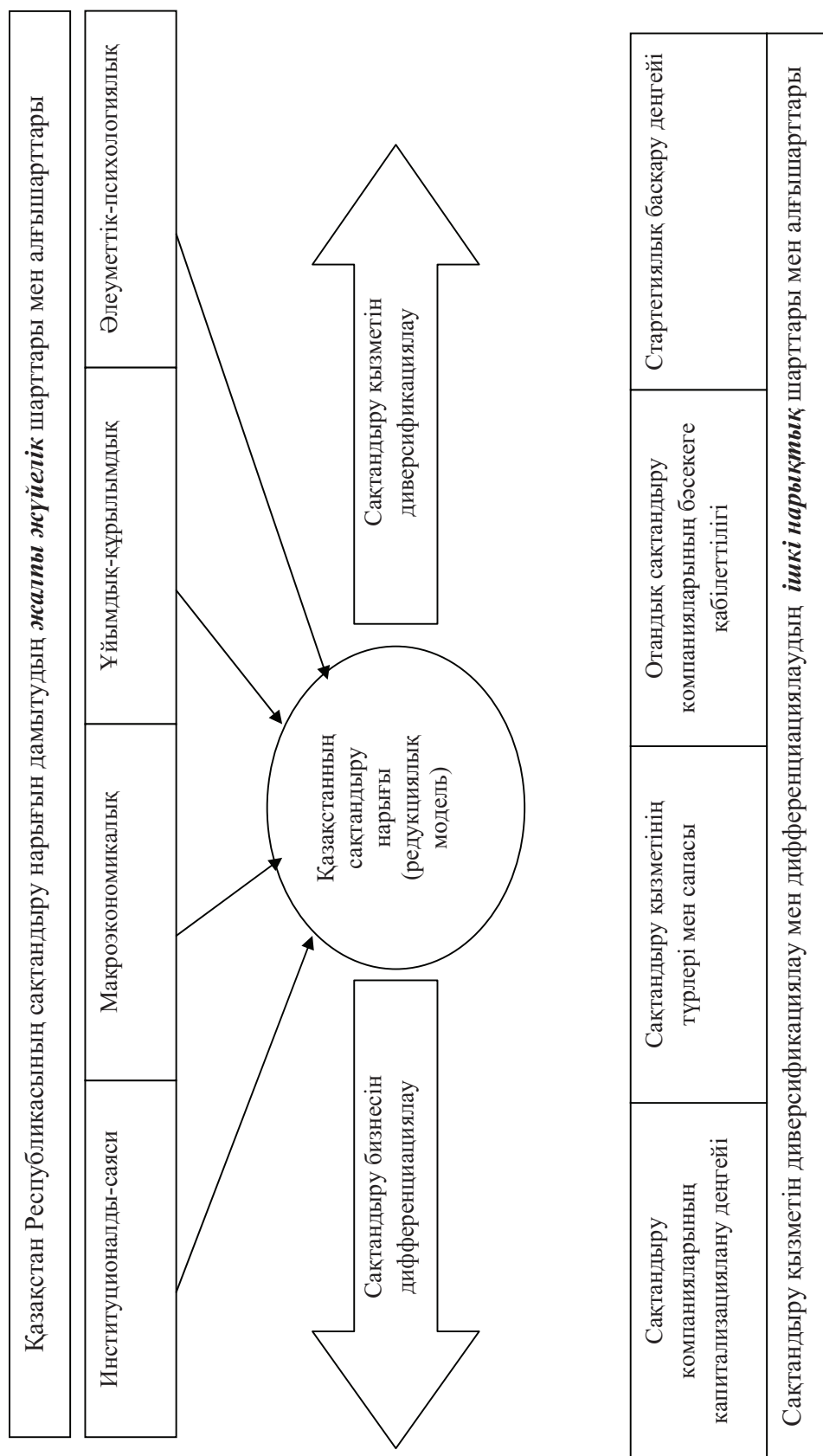
Алайда сақтандыру қызметінің дифференциациясы мен диверсификациясы екі жеке үдеріс болғанымен, осы үдерісті біріктіріп жүзеге асыру арқылы қосымша әсер алуға болады. Себебі сақтандыру қызмет түрлерін көбейту және сақтандыру компанияларын сақтандыру түрлері мен типтері бойынша бір уақытта бөлу қосымша сақтандырылушыларды тартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар сақтандыру нарығы дамыған елдер тәжірибесі бойынша көптеген сақтандырушылар стратегиялық дамудың қарапайым түрлерін таңдайды. Мысалы, сақтандыру қызметінің бір типі бойынша мамандандуды кезең бойынша жетілдіру қажет. Тұрақты даму стратегиясын қолдану сақтандыру нарығы дамыған мемлекеттердің өзінде сирек кездесетін құбылыс болып табылады.

Екі немесе одан да көп стратегия бағытын қосарлап дамыту қосымша қаражаттарды және жоғары деңгейлі стратегиялық басқару деңгейін талап етеді. Сондықтан қазақстандық сақтандыру компаниялары жақын болашақта әрбір кезеңде бір басымдығы бар стратегиялық дамуды қамтитын кезең бойынша даму бағытын ұстанады деп жоғары ықтималдықпен болжауға болады.

Ұлттық экономиканың басқа қаржы жүйесі сегменттерінің дамуынан кеш қалып отырған Қазақстанның сақтандыру нарығы үшін дамытудың басым бағыттарын ұйымдастыруда *кезең бойынша* және *кешендік* әдісті қолдану тиімді болып табылады.

Жоғары дамыған ұлттық сақтандыру нарығы бар елдермен салыстырғанда, ТМД-ның басқа елдері сияқты Қазақстанда да экономикалық, әлеуметтік, құқықтық жалпы жүйелік факторлармен байланысты сақтандыру нарығының тұрақты дамуының негізгі шарттары мен алғышарттарын құру маңызды мәселе болып табылады.

Қазақстанның сақтандыру нарығының тұрақты дамуының жалпы жүйелік шарттары мен алғышарттарын сипаттай отырып, әлеуметтік-экономикалық дамудың объективті параметрлері ұлттық экономиканың маңызды саласы ретінде сақтандыру нарығының жылдам дамуы шынайы мүмкіншілігінің бар екендігін көрсетеді. Алайда Қазақстанның сақтандыру нарығының сапалы даму үдерістерін, соның ішінде сақтандыру бизнесінің дифференциациясы мен сақтандыру қызмет түрлерінің диверсификациясын тежейтін субъективті факторлары бар. Ұлттық экономиканың нақты салаларымен салыстырғанда сақтандыру саласы тек объективті шарттарға ғана емес, сонымен қатар субъективті шарттарға да тәуелді болатын ерекшелігі бар. Соңғы пайдаланушылардың қажеттіліктерін қамтамасыз ететін өнеркәсіп өндірісі, ауылшаруашылығы және басқа да өндіріс орындары шығаратын тауарлармен салыстырғанда, сақтандыру қызметі тауарлары ерекше тауар ретінде, тұтынушыларда оның белгісіздік жағдайында тәуекелдің алдын алу үшін кепілдік екендігін түсіндіретін және оған деген қажеттілікті тудыратын әлеуметтік-психологиялық алғышарттарды құруды қажет етеді [2, 75-б.].

1-сурет – Қазақстанның сақандыру нарығын диверсификациялаудың жалпы жүйелік және ішкі нарықтық шарттары мен алғышарттары

Қазіргі кезде орын алып отырған отандық сақтандыру қызметі түрлерінің шектеулігі тек социалистік кезеңнен кейінгі «өсу ауруымен» ғана анықталмайды, сонымен қатар Қазақстанның сақтандыру нарығының даму механизмін тежейтін субъективті факторлардың жиынтығы себебінен болып табылады. Соның ішінде негізсіз қысқартылған және шектелген заңнамаларынан бастап сақтандыру бизнесінің жекелеген өкілдерінің криминалдық қызметі отандық сақтандыру нарығының шектетілуіне негіз болды. Мысалы, отандық нарықтағы Міндетті медициналық сақтандыру қорының өз қызметін тоқтатуы қоғамда үлкен резонанс тудырды. Мұндай фактілер сақтандыру нарығының маңызды салаларының дамуына кедергі келтіреді.

Сонымен қатар жекелеген жағымсыз фактілердің өзі сақтандыру қызметінің дамуын ұзақ уақыт мерзімі аралығына шектеуі мүмкін. Сондықтан тиімділігі жоғары сақтандыру нарығының қалыптастыру шарттары мен объективті алғышарттарын құру жағымды әлеуметтік-психологиялық жағдайды қамтамасыз етумен байланысты болуы қажет. Соның ішінде сақтандырушылардың құқықтарының қаржылық қорғалуын қамтамасыз ететін ұйымдық-құқықтық жағдайды құру қажеттілігі орын алуда.

Ұсынылған сызбада маңызды орын сақтандыру бизнесін дифференциациялау және сақтандыру қызметін диверсификациялау үдерістерін активизациялау бойынша объективті және субъективті факторларды үйлестіру мен қосарланып жасауға бағытталған. Сақтандыру нарығының дамуына әсер ететін объективті және субъективті факторларды үйлестіру мен қосарланып жасаудың маңыздылығын нарықтық экономикасы дамыған елдер тәжірибесінен байқауға болады. Экономикасы дамыған елдердің сақтандыру бизнесін сапалық дамуын және сандық кеңейтуін салыстыру, сақтандыру нарығы дамуының тұрақты және жоғары қарқынын қамтамасыз ету үшін сақтандыру нарығының дамуына жағымды объективті жағдай және алғышарттар туғыздыру жеткіліксіз екендігін көрсетті. Әсіресе ол жалпы сақтандырылушыларға қызмет көрсетумен айналысатын салаларды, ұсақ кәсіпкерлердің коммерциялық және өндірістік тәуекелдерін сақтандыру салаларын қамтиды. Сақтандыру

бизнесінің тұрақты дамуына объективті жағдайлардың болуы, жалпы сақтандыру нарығында оң үдерістердің бар болуына себепші болады. Алайда дамуды тежейтін субъективті механизмдердің болуы сақтандыру қызметінің кеңеюін, әсіресе сақтандыру нарығының сапалық дамуы тежеледі. Сонымен қатар бұл нарықтың жекелеген салалардың дамуында сәйкессіздіктер пайда болады. Сақтандыру түрлері мен типтері арасында даму артықшылықтары қарапайым және дәстүрлі түрлеріне беріледі. Сақтандырушылардың пікірі бойынша олардың тиімділігі төмен, сол арқылы сақтандыру бизнесіне жаңадан капитал құйылуына кедергі келтіреді және сақтандыру қызметінің даму қарқынын тежейді [3, 129-б.].

Сақтандыру бизнесінің дамуы үшін кезең бойынша жағымды әлеуметтік-психологиялық жағдай құруға үлкен көңіл бөлген экономикасы дамыған мемлекеттердің тәжірибесі Қазақстан үшін пайдалы болып табылады. Сақтандыру нарығын жедел дамытудың субъективті факторларын ескерсек, Жапония, Германия, Швейцарияның тиімді тәжірибесін айтып өтуге болады. Аталған елдердің әрқайсысы сақтандыру қызметінің жоғары бәсекелі нарығын құру және сақтандыру бизнесін іске қосу үшін ұлттық экономиканың нақты артықшылықтарын пайдаланды. Сонымен қатар методологиялық жағынан стратегиялық басқарудың ортақ сипаттары байқалады:

- сақтандыру қызметін мемлекеттік реттеуді қамтамасыз етумен қатар нарықтық өзін-өзі реттеу механизмдерін тиімді қолдану және нарықтық өзін-өзі реттеуді тиімді пайдалану үшін нақты мүмкіншіліктер туғыздыру;
- жоғары белгісіздік жағдайында өндірістік және коммерциялық тұрақтылықты қамтамасыз етуші ұлттық экономиканың саласы ретінде сақтандыру нарығының дамуын ынталандыруға бағытталған қаржылық, әлеуметтік-экономикалық салаларда мемлекеттік саясаттың эволюциялық кезең бойынша дұрыс жүргізілуі;
- сақтандыру нарығын дамыту үшін жағымды әлеуметтік-экономикалық жағдайды орнатудағы мемлекеттің тікелей қатынасы. Соның ішінде сақтандыру және қайта сақтандыру компанияларына ынталандырушы жеңілдіктер мен преференцияларды орнатуы;

- тиімді сақтандыру қорғанысын орнату мақсатында кіші және орта бизнестің тұрақтылығын жоғарылатумен байланысты сақтандырудың жаңа түрлерін дамытуды ынталандыру;

- Мемлекеттің әлеуметтік маңызды сақтандыру түрлерін енгіздіру, соның ішінде халықтың әлеуметтік әлсіз топтарына әлеуметтік көмек көрсетумен байланысты сақтандыру қызметін мемлекеттік бюджет есебінен қаржыландыру.

- Халықаралық жобалар мен бағдарламаларды инвестициялауды және экспорттық операцияларды сақтандыруды ұйымдастыру үшін кәсіпкерліктің әртүрлі формалары есебінен сыртқы экономикалық қызметті сақтандыруға белсенді қатысу [4, 286-бб.].

Жоғары дамыған елдердің сақтандыру нарығын дамытуды стратегиялық басқару кезіндегі жақын методологиялық тәсілдердің бар болатындығын айтып өттік. Сақтандыру бизнесінің дамуы сақтандыру қызметін кеңейтудің алғышарттары мен негізгі шарттарын құрайтын объективті факторлар мен қатар әртүрлі сақтандыру түрлеріне сұранысты туғыздыратын сақтандырылушылардың түрлі топтарына жағымды әсер ететін субъективті факторлардың қосарланып әсер етуімен байланысты. Сонымен қатар Қазақстанның сақтандыру нарығын ұзақ мерзімді дамыту үдерістерін ұйымдастыру барысында социалистік кезеңнен кейінгі елдердің өндірістік-экономикалық ерекшеліктерін ескерген жөн. Біздің пікіріміз бойынша, ТМД елдерінің, соның ішінде Қазақстанның ұлттық экономикаларына тән факторлар бар. Соның ішінде бірнеше факторлар тобын қарастыруға болады. Оларға экономикалық қызметтің нарықтық дамуының стратегиялық тенденциялармен байланысты және сақтандыру нарығының даму параметрлеріне тікелей әсер ететін факторлар жатады.

Біріншіден, нарықтық кезеңге дейінгі уақытта өндірістік-экономикалық қатынастардың әсерінің екі түрлілігін атап өткен жөн. Қатаң орталықтандырылған экономикалық жүйенің қызметі экономиканың маңызды саласы ретінде сақтандыру қызметінің толық масштабы дамуына кедергі келтірді. Сонымен қатар кәсіпкерлік қызмет субъектілері мен бұқара халық арасында сақтандырудың тек екінші қатарлы маңыздылығы бар экономика саласы ретінде саналарында қалыптастырды. Нарықтық

экономикаға өтумен байланысты сақтандыруға деген нақты қажеттілік пайда болса да халық арасында сақтандыруға деген көзқарас оның дамуына әлі күнге дейін кедергі келтіріп отыр. Мұндай жағдайдың орын алуы тек Қазақстанға ғана тән емес, сонымен қатар ТМД-ның басқа елдерінде де орын алып отырған жайы бар. Мысалы, С.П. Архипов былай атап өтті: «Әртүрлі әлеуметтік топтар менталитетінде сақтандыру қызметіне кеңестік монополия кезеңіндегі сақтандыруға деген немқұрайлық сақталып отыр. Сонымен қатар мұндай қарым-қатынас нарықтық кезеңде туып өскен ұрпаққа да беріліп отыр. Арнайы әлеуметтік сауалнама бойынша көптеген мектеп бітірушілерін сақтандыру қызметі қызықтырмайтындығын көрсетті». Алайда тереңдей түскен нарықтық экономика жағдайына қарамастан сақтандырудың орны мен маңыздылығы бағаланбауы сақтандыру нарығының дамуына кедергі келтіруші фактор болып отыр. Сондай-ақ сақтандыру нарығының қайта құрылымдауы барысында көптеген сақтандыру келісім-шарттарының құны жоғалды, халық өз жинақтарынан айырылды. Сол арқылы халықтың сақтандыруға деген сенімі жоғалды [5, 110-бб.].

Екіншіден, сақтандырудың дамуына өндірістік-экономикалық үдерістерді басқарудың ескі элементтерінің орын алуы кедергі келтіреді. Мұндай элементтерге сақтандыру компаниялардың қызметін жоғары мөлшерде регламенттеу, сақтандырушылардың инвестициялық қызметіне деген қатаң шектеудің болуы, капитализациялану көрсеткішіне және басқа да көрсеткіштерге жоғары талаптардың болуы жаңа сақтандыру ұйымдарының ашылуына кедергі келтіреді. Нарық кезеңіне дейінгі кемшіліктердің қатарына, сонымен қатар сақтандыру компанияларының құқықтарын сақтандыру тарифтерін қою бойынша шектеу жатады. Өте төмен тарифтер сақтандыру полисінің нарықтық мазмұнын ашпайды және сақтандырушы мен сақтандырылушы арасындағы қарым-қатынасқа әсерін тигіздіреді. Яғни бұл сатушы мен сатып алушының нарық қағидасына қайшы келеді. Сақтандыру тарифтерін қатаң белгілеу бәсекелестіктің төмендеуіне алып келеді және жекелеген сақтандыру түрлерінің тиімді сақтандырушылар үшін тиімділігін төмендетеді. Қатаң тарифтер сақтандыру компанияларының қызмет көрсету сапасын арттырмайды. Бұл жағдай автокөлік жүргізушілердің азаматтық-

құқықтық жауапкершілігін сақтандыру кезінде анық байқалады. Қазақстандық сақтандыру компанияларының көбі бұл салада өз қызметтерін жүзеге асырады, алайда қызмет көрсету сапасы төмен болып отыр. Көптеген сақтандырушылар денсаулыққа және автокөліктерге залал келтіретін жол көлік оқиғасы және басқа да сақтандыру оқиғаларын реттеу бойынша өз ұсыныстарын білдіреді. Бұл салада қызмет атқаратын сақтандыру компанияларының көптігіне қарамастан, қызмет көрсету сапасын көтеруді ынталандыру үшін нақты бәсекелестік жағдай жағымсыз болып отыр. Сақтандыру қызметтеріне баға белгілеуді мемлекет тарапынан қатаң бақылау нарықтық механизм қызметін төмендетіп, нәтижесінде тұрақты сақтандыру нарығын құруға кедергісін келтіреді [6, 209-б.].

Үшіншіден, Қазақстанның сақтандыру нарығының дамуына бағалы қағаздар нарығының баяу дамуы кедергісін келтіріп отыр. Сақтандыру нарығының тұрақты дамуы, сақтандыру компанияларының жинақталған қаражаттарын сенімді және табысты орналастырумен байланысты. Бағалы қағаздар нарығының дұрыс дамымауы салдарынан Қазақстанның сақтандыру компаниялары ұзақ мерзім уақыты аралығында рационалды инвестициялық портфель құру мәселесі бойынша зардап шегуде. Сонымен қатар отандық сақтандыру нарығында жеке меншік компаниялардың акцияларын сату және сатып алу көлемінің шектелгендігі, сақтандыру, қайта сақтандыру компаниялардың акцияларын қосымша орналастыру арқылы сақтандырушылардың капитализациялануын арттыруға кедергі келтіруші фактор болып отыр.

Сақтандыру нарығында орын алып отырған субъективті және объективті қиыншылықтарға қарамастан, сақтандыру бизнесін дифференциациялау және сақтандыру қызметін диверсификациялаудың мақсатты бағытталған үдерістері арқылы Қазақстанның сақтандыру нарығы тұрақты даму мүмкіншіліктері бар. Біздің ойымыз бойынша Қазақстанның сақтандыру нарығының жылдам дамуын, тікелей әсер ететін заңнамалар кешенін қабылдаумен байланысты сақтандыру нарығының заңдық базасын кеңейту арқылы қол жеткіздіруге болады. Мұндай интергалды тәсілдің орын алуы басқа елдер тәжірибесінде оң әсерге ие болды. Мысалы, Қытайда сақтандыру қызметінде маңызды бағыттарды қамтитын тікелей әсер ететін 20 заңды қабылдау нәтижесінде қытайлық

сақтандыру нарығының оң дамуы байқалды. Сондай-ақ инновацияларды сақтандыру, ғарыштық тәуекелдерді сақтандыру, ұзақ мерзімді инвестициялық жобаларды сақтандыру бойынша жаңа сақтандыру түрлері пайда болды. Бұл аталған мысал тиімді заңдарды қабылдау, сақтандыру бизнесіне деген қажеттелікті ынталандыруға және сақтандыру нарығын дамытудың фундаментальді негізін қалауға себепші болатындығын көрсетті.

Сақтандыру нарығының тұрақты дамуына тек ұйымдастырушылық-құқықтық алғышарттардың болуы ғана емес, сонымен қатар макроэкономикалық тенденциялар да үлкен әсер етеді. Әсіресе экономиканың даму қарқыны, заңды және жеке тұлғалардың нақты табыстарының өсуі. Сақтандыру бизнесін дифференциациялау барысында корпоративтік саланың және жалпы халықтың төлем қабілеттілігінің өсуі маңызды рөл атқарады. Оның маңызды алғышарттарының бірі болып тиімді салық салу жүйесі табылады. Сонымен қатар сақтандыру нарығының тұрақты дамуының оң алғышарттарының біріне халықтың нақты табыстарының өсуі жатады. Ол арқылы сақтандыру түрлеріне деген төлем қабілеттілігі бар сұраныс пайда болады. Сақтандыру нарығының ерекшеліктері арқылы тек оң макроэкономикалық тенденцияларды ғана емес, сонымен қатар жылдам экономикалық өсудің «шығындарын» да пайдалануға болады. Негізінен жалақының өсуінің жоғары қарқынында және зейнетақы мөлшерінің өсуінің тиісті төменірек қарқыны барысында қызметкерлер мен зейнеткерлер табыстары арасында белгілі бір мөлшерде айырмашылық пайда болады. Бұл зейнетке шығу кезінде пайда болатын табыстардың төмендеуімен байланысты тәуекелдерді сақтандыру бойынша жаңа сақтандыру түрлеріне деген сұраныстың пайда болатындығын көрсетеді. Қазіргі уақытта өмірді сақтандыру саласында сақтандыру түрлерін кеңейту бойынша талпыныстар көрінбейді. Оған жалпы сақтандыруға деген халықтың сенімсіздігі және потенциалды тұтынушыларды ынталандырудың болмауы себепші фактор болып табылады [7, 122-б.].

Сақтандыру нарығын дифференциациялау күрделі және көп жақты үдеріс болып табылады. Бұл үдерісті Қазақстанда тұрақты активизация-

лау үшін макроэкономикалық деңгейде, сонымен қатар ұлттық сақтандыру нарығын мемлекеттік реттеу шеңберінде стратегиялық басқару методологиясын пайдалану арқылы жүзеге асыру қажет. Өкінішке орай, Қазақстанның сақтандыру нарығын дамыту бойынша стратегиялық тәсіл толық деңгейде қолданылмай отыр. Біздің пікіріміз бойынша, отандық көптеген сақтандыру нарығының қатысушылары, сондай-ақ сақтандыру бизнесін қадағалаушы органдары тактикалық міндеттерді жүзеге асыру бағытында қызмет атқарады. Алайда сақтандыру қызметінің күрделі даму үдерістері мен қайта жаңарулары ұзақ мерзімді бағытты талап етеді.

Әдебиеттер

- 1 Тінәсілов М.Д. Сақтандыру ісінің негіздері. – Алматы, 2011. – 236 б.
- 2 Тінәсілов М.Д. Бағалы қағаздар нарығын ұйымдастыру. – Алматы, 2008. – 176 б.
- 3 Стоун Р. Основы страхового бизнеса и тенденции развития рынка страхования. – Минск: Бизнес-пресс, 2003. – С. 242.
- 4 Винтер Р. Страховой бизнес: принципы организации и тенденции развития. – М.: Изд. МАЭП, 2003. – 569 с.

5 Шихов А.К. Страхование. – М.: ЮНИТИ, 2005. – С. 456.

6 Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации. – М.: Анкил, 2002. – С. 385.

7 Жуйриков К.К. Страхование: одна из платформ казахстанского «барса». – Алматы: РГП «Біз – Мы», 1998. – С. 258.

References

- 1 Tinasilov M.D. Saktandyru isinin negizderi. – Almaty, 2011. – 236 b.
- 2 Tinasilov M.D. Bagaly kagazdar narygyn uyymdastyru. – Almaty, 2008. – 176 b.
- 3 Stoun R. Osnovy strakhovogo biznesa i tendentsii razvitiya rynka strakhovaniya. – Minsk: Biznes-press, 2003. – S. 242.
- 4 Vinter R. Strakhovoy biznes: printsipy organizatsii i tendentsii razvitiya. Moskva: izd. MAEP, 2003. – S. 569.
- 5 Shikhov A.K. Strakhovaniye. – M.: YuNITI, 2005. – S. 456.
- 6 Orlyanyuk-Malitskaya L.A. Platezhesposobnost strakhovoy organizatsii. – M: Ankil, 2002. – S. 385
- 7 Zhuyrikov K.K. Strakhovaniye: odna iz platform kazakhstanskogo «barsa». – Almaty: RGP «Biz-My», 1998. – S. 258.

М.А. Бейсебаева

Условия и предпосылки дифференциации и диверсификации рынка страхования в Казахстане

В статье рассмотрены основные проблемы развития страхового рынка Республики Казахстан. А также условия и предпосылки диверсификации и дифференциации рынка страхования. Определены факторы, влияющие на страховой рынок. Факторы разделены по группам и дана характеристика каждой группе. Рассмотрены общие проблемы на рынке страхования Казахстана и других стран СНГ. Рассмотрена стратегия управления страховым рынком на примере зарубежных стран. Определены предпосылки развития страхового рынка Казахстана. А также предложено поэтапное и комплексное развитие страховой деятельности. Рассмотрены особенности страховой деятельности дорыночного периода, и их влияние на современный рынок страхования. На развитие страхования влияют старые элементы управления производственно-экономических процессов. В статье были анализированы препятствия в страховых компаниях а также отрицательные факторы страхового рынка и другие элементы. Рассмотрены цель и особенность диверсификации и дифференциации как основного направления ускоренного развития отечественного страхового рынка.

Ключевые слова: страхование, Страховой рынок Казахстана, диверсификация, основные проблемы страхования, стратегическое управление.

М.А. Beisebayeva

Terms and conditions of differentiation and diversification of the insurance market in Kazakhstan

The article describes the main challenges of the insurance market of Kazakhstan. And the terms and conditions of diversification and differentiation of the insurance market. The factors affecting the insurance market. The factors are divided into groups and given a description of each group. The general problems in the insurance market of Kazakhstan and other CIS countries. We consider the strategy of the insurance market in the case of foreign countries. Preconditions of the insurance market of Kazakhstan. And also proposed a phased and integrated development of insurance business. The features of the insurance pre-market period, and their influence on the modern insurance market. Influence on the development of the insurance old controls of production and economic processes. The article analyzes the barriers to insurance companies as well as the negative factors of the insurance market, and other items. Considered objective and particularly the expansion and differentiation as the main direction of the acceleration development domestic insurance market.

Keywords: insurance, insurance market of Kazakhstan, diversification, the main problems of insurance, strategic management.